

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ПРАВОУТВОРЕННЯ

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, 2022; 4 (123): 87-91
УДК: 340.13
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/4.123-16>

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing center "Kyiv University", 2022

Ж. Дзейко, д-р юрид. наук, доц., проф.
ORCID ID: 0000-0002-2644-8474

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ОСНОВНІ ТЕХНІКО-ЮРИДИЧНІ ВИМОГИ ДО ФОРМУЛЮВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ МОДЕЛЕЙ ПРОЦЕДУРИ В ЗАКОНАХ

На основі філософсько-світоглядних, загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання досліджено теоретико-правову проблематику формулювання нормативно-правових моделей процедури в процесі створення законів у контексті застосування правил і засобів законодавчої техніки, що сприятиме покращенню реалізації прав, свобод і обов'язків учасників правових відносин. Використано такі основні філософсько-світоглядні методи, як: діалектичний, ідеалістичний, матеріалістичний та метафізичний, що сприяло вивченню техніко-юридичних вимог до формулювання нормативно-правових моделей процедури в законах через призму верховенства права, ефективної реалізації прав і свобод людини і громадянина. Серед основних загальнонаукових методів вивчення цієї проблематики застосовано логічний, аксіологічний, системно-структурний, системно-функціональний, моделювання, прогнозування тощо, а також застосовано спеціальні методи – спеціально-юридичний, порівняльного правознавства тощо. Запропоновано і розкрито основні техніко-юридичні вимоги до формулювання нормативно-правових моделей процедури в процесі розробки законів. Проаналізовано основні параметри та умови формулювання належних нормативно-правових моделей процедури, серед яких виникнення матеріальних і процедурних норм має бути синхронним; зазвичай процедурні норми мають бути тієї ж юридичної сили, що й матеріальні; матеріальні та процедурні норми за змістом мають бути узгоджені; процедурні норми за можливості слід розмішувати в тих самих нормативних актах, у яких містяться матеріальні норми, на реалізацію яких процедурні норми спрямовані; процедурні норми не мають торкатися змістовної частини матеріальних норм, а тим більше суперечити їм; процедурні норми мають бути правовими, конституційними, законними, демократичними, доступними, послідовними, визначеними, передбачуваними тощо; правова процедура має забезпечувати необхідний для досягнення правового результату ступінь деталізації і водночас бути раціональною; процедурні норми не мають бути бюрократичними; правовим процедурам за можливості мають бути властиві багатоеваріантність і диспозитивність; процедура потребує засобів забезпечення: юридичних, матеріальних, організаційних тощо. Зроблено загальний висновок про те, що у сфері застосування правил і засобів законодавчої техніки, у тому числі й тих, які стосуються формулювання нормативно-правових моделей процедури у законах, є потреба формування й реалізації загальносистемного підходу до застосування правил і засобів створення та систематизації законів.

Ключові слова: закон, законодавча техніка, засоби і правила законодавчої техніки, юридична процедура, норми права, процедурні норми права.

Актуальність проблематики. Відповідно до змісту норми права, сформульованої у ч. 2 ст. 3 Конституції України, "утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави" [1]. Тому важливе значення для втілення у життя конституційних прав, свобод і обов'язків людини та громадянина в законах має не лише їх проголошення, а також закріплення при конструюванні відповідних законів дієвих правових механізмів їхньої реалізації. Однією з основних складових механізму реалізації норм права є процедурно-правовий механізм, який функціонує на основі процедурних норм права та інших правових засобів, способів, методів, принципів тощо. У зв'язку з цим постає ряд важливих проблем, пов'язаних із необхідністю належного формулюванням нормативно-правових моделей процедури в процесі створення законів у контексті ефективного застосування правил і засобів законодавчої техніки. Адже законодавча техніка має важливе значення не лише для процесу створення законів, а й для їхньої реалізації в життя. Дієве застосування засобів і правил законодавчої техніки для формулювання нормативно-правових моделей процедури є основою для підвищення якості, системності та ефективності реалізації законів України, захисту прав і свобод людини та громадянина, утвердження принципів верховенства права, конституційності, законності тощо. Правова процедура – це одна із правових гарантій забезпечення реалізації

прав і свобод людини. Великою мірою ступінь досягнення цієї мети залежить від стану наукової розробки проблеми техніко-юридичних вимог до формулювання нормативно-правових моделей процедури в законах.

Постановка проблеми. Проблеми наукового розуміння та практики реалізації юридичної процедури як багатоаспектної категорії та змістовної пов'язаних з нею правових явищ є предметом дослідження в сучасній вітчизняній літературі з теорії права, де докладно розроблено важливі аспекти поняття, ознак, змісту, сутності, видів юридичної процедури, її співвідношення з юридичним процесом та іншими елементами правової системи, практичні питання реалізації юридичної процедури тощо. Зокрема, аналізу цих проблем присвячені ґрунтовні теоретико-правові праці сучасних українських науковців: А.В. Басова [2], К.В. Ніколіної [3], О.О. Середи [4], О.В. Фатхутдінової [5] та ін. Заслуговує на увагу й докладне дослідження особливостей окремих видів юридичної процедури представниками галузевих юридичних наук.

Вагомим науковим підґрунтям цієї роботи стали праці вчених, присвячені комплексним дослідженням юридичної техніки та її видів, у тому числі законодавчої техніки, а також окремим техніко-юридичним проблемам, а саме щодо якості закону, юридичних конструкцій, способів формулювання норм права в нормативно-правових актах, логічних та мовних правил, помилок

тощо. Аналізу цих проблем присвячені праці теоретико-правового характеру сучасних українських науковців: Т.О. Дідича [6], В.С. Ковальського та І.П. Козінцева [7], В.М. Косовича [8], А.А. Мельник [9], Б.Е. Наставного [10], В.І. Риндюк [11], А.М. Ришелюка [12], І.Д. Шутака та І.І. Онищука [13], В.С. Щербини [14] та ін. Варто зауважити, що у цих ґрунтовних працях прямо чи опосередковано аналізуються окремі питання техніко-юридичних вимог до формулювання нормативно-правових моделей поведінки загалом, утім не акцентується достатньо увага на питаннях формулювання процедурних моделей, у тому числі, в аспекті їхнього зв'язку з матеріальними моделями поведінки. Тому, не применшуючи вагомий внесок цих та інших науковців у розробку вищезазначених проблем юридичної процедури та юридичної техніки, техніко-юридичні вимоги до формулювання нормативно-правових моделей процедури в законах не знайшли достатнього висвітлення, а отже, потребують детального системного опрацювання.

Метою статті є теоретико-правовий аналіз основних техніко-юридичних вимог до формулювання нормативно-правових моделей процедури в законах у контексті застосування правил і засобів законодавчої техніки.

Об'єктом дослідження є юридична техніка як елемент правової системи та засоби і правила її вдосконалення.

Методологічні засади дослідження становить система філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Застосування філософсько-світоглядних методів зумовлено необхідністю висвітлення проблем техніко-юридичних вимог до формулювання нормативно-правових моделей процедури в законах через призму соціальних цінностей, прав, свобод і обов'язків людини та громадянина. Використання діалектичного методу в цій роботі сприяло дослідженню техніко-юридичних вимог до формулювання нормативно-правових моделей процедури у законах в аспекті їхнього функціонування та зв'язків з іншими складовими елементами правової системи. Застосування ідеалістичного та матеріалістичного методів пізнання дали змогу розглянути закони та нормативно-правові моделі процедури, сформульовані в них, як результати ідеального теоретичного мислення, так і матеріальної дійсності.

Логічний метод вивчення використано з метою з'ясування питань формування нормативно-правових моделей процедури в законах як системних утворень, їхнього змісту, сутності, складових елементів, способів вирішення найактуальніших проблем наукового розуміння та практичного застосування. Завдяки використанню системного методу техніко-юридичні вимоги до формулювання нормативно-правових моделей процедури в законах досліджено як систему. Структурний і структурно-функціональний методи використано з метою вивчення поняття, структури, сутності нормативно-правових моделей процедури в законах, їхніх зв'язків з іншими елементами закону. Метод наукового моделювання надав можливість дослідити техніко-юридичні вимоги до формулювання нормативно-правових моделей процедури в законах шляхом вивчення їхніх моделей у цілому та окремих елементів зокрема. За допомогою герменевтичного методу досліджено тексти законів та їхні проекти. Аксіологічний метод дослідження використано для розкриття соціальної цінності законів та нормативно-правових моделей процедури, сформульованих у них.

Використання спеціально-юридичного методу сприяло дослідженню законів та проектів законів, застосуванню засобів і правил законодавчої техніки, виробленню практичних рекомендацій з удосконалення законів

в аспекті дотримання техніко-юридичних вимог до формулювання нормативно-правових моделей процедури в законах. Застосовувалися й інші методи, зокрема прогнозування, конкретно-соціологічний, порівняльного правознавства тощо.

Основні результати. У сучасній юридичній літературі сформувалися різноманітні наукові теоретико-правові підходи до розуміння юридичної процедури [2, с. 17–22; 3, с. 91–99; 4, с. 1–23; 5, с. 1–16]. Спираючись на аналіз наявних підходів до розуміння змісту юридичної процедури, можна констатувати, що нормативно-правові моделі процедури (які містяться в процедурних нормах права) зазвичай мають передбачати: тип основних правових відносин; цільове призначення процедури; коло учасників, які беруть участь у процедурі; права, свободи та обов'язки відповідних учасників; акти поведінки, які можуть і/чи повинні здійснити учасники реалізації процедури; упорядкована послідовність і форми здійснення актів поведінки учасників реалізації процедури; строки та місце здійснення окремих процедурних дій і процедури загалом; правові засоби, які забезпечують здійснення процедури; конкретні правові результати тощо.

Основна мета правової процедури – реалізація матеріальної норми права, матеріального правового відношення, що засновується на ній. Це дає можливість зрозуміти природу правової процедури та механізм її реалізації. Варто зазначити, що формально визначена юридична процедура встановлюється й існує з метою захисту прав людини.

Доцільно наголосити на необхідності дотримання ряду вимог при конструюванні майже будь-яких нормативно-правових моделей у законах, у тому числі, і моделей процедур. Наприклад, нормативно-правові моделі процедур, що формуються в законах, мають відповідати загальному стану соціального середовища, у якому вони реалізуються, рівню розвитку правової системи, системи права та системи законодавства. Вони повинні мати змістовний і функціональний зв'язок не лише з наявними, але й з передбачуваними моделями. Орієнтиром при створенні та реалізації таких конструкцій мають бути як моделі врегульованих правом суспільних відносин, так і принципи права, закріплені в Конституції України, і такі, що впливають з її змісту. При створенні законів необхідно узгоджувати моделі процедур, які використовуються у внутрішньодержавному та міжнародному праві.

Нормативно-правові моделі в законах не повинні містити недоцільних відтворень (дублювання) правових приписів, а мають бути засобом конкретизації правових норм, передбачених Конституцією України. Подібні відтворення відіграють певну системотворчу роль у законодавстві, однак вони можуть спричинити недооцінку суб'єктами значення Конституції України як джерела права.

Нормативно-правові моделі в законах мають описувати суспільні відносини чи їхні елементи в логічній послідовності, бути лаконічними і водночас повними. Також вони повинні бути визначеними, тобто чітко й недвозначно відбивати найсуттєвіші ознаки того чи того явища суспільного життя, яке існує у правовій сфері. Модель норми права має визначати: суб'єкт, об'єкт, зміст (права та обов'язки суб'єктів), умови встановлення, зміни та припинення правових відносин, відповідальність за порушення правил поведінки, механізм реалізації закону тощо. Нормативно-правові моделі мають бути простими, тобто доступними і прийнятними для суб'єктів права, а наслідки їхньої реалізації – прозорими. Нормативно-правові моделі в законах мають бути оптимально конкретизованими. Будь-яка конструкція

норм права в законодавстві щодо звуження прав і свобод людини і громадянина є підставою для визнання цих актів нечинними в якійсь частині чи повністю. Не можна допускати випадків свавільної так би мовити "конкретизації" норм права в законах підзаконною нормотворчістю, коли права і свободи людини, закріплені в законах, можуть бути зведені майже до мінімуму. Норми, які встановлюють права і свободи людини та громадянина можуть конкретизуватися лише в напрямі їхнього розширення, утім при цьому не мають порушуватися права і свободи інших суб'єктів. Ці моделі мають бути засобом забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Щодо обов'язків людини і громадянина, то в законах слід давати їхнє чітке формулювання і не розширювати їхній обсяг і зміст у підзаконних нормативно-правових актах.

У нормативно-правових моделях повинні бути збалансовані дозволи, заборони та зобов'язання. Межі між дозволом, обов'язком та заборонаю певної поведінки у сфері права досить прозорі, що може призвести до нечіткого їхнього викладення законодавцем та зловживань суб'єктами застосування норм права. Отже, мають бути дотримані принципи пропорційності та заборони надмірного, за необхідності створити юридичні конструкції норм права. Нормативно-правові моделі в законах не повинні містити колізій, прогалини в регулюванні суспільних відносин.

При створенні нормативно-правових моделей процедури в законах доцільно здійснювати конструювання зв'язків між нормами права за допомогою застосування певних правил і засобів законодавчої техніки та дотримуватися таких вимог:

- норми права, які закріплюються в законі, мають виявляти єдність загального і конкретного;
- норми права мають перебувати в змістовному і функціональному зв'язку з наявними та передбачуваними конструкціями норм права;
- кілька норм права, які змістовно об'єднані між собою, доцільно закріплювати у частинах (однак не в пунктах) однієї статті закону. Цей прийом оптимальний зокрема для закріплення норм права в законах тоді, коли їхні гіпотези чи диспозиції мають спільні родові, однак різні видові, ознаки;
- не можна перевищувати оптимальні межі закріплення в одних і тих самих статтях різних норм права;
- недоцільно робити посилання до статей законів, у текстах яких уже містяться посилання на інші статті;
- недоцільно дублювати приписи про наявність юридичної відповідальності виразами типу: "згідно із законодавством України", "згідно з чинним законодавством України" і подібне. Формула "згідно із законодавством" може вживатися лише в разі роз'яснення в законі терміна "законодавство";
- у випадках, коли необхідно наголосити на обов'язку нести юридичну відповідальність, встановлену як законами, так і іншими нормативно-правовими актами, має вживатися словосполучення "відповідальність, передбачена законами та іншими нормативно-правовими актами". Якщо ж санкція встановлює положення того самого закону, у ньому робляться відповідні посилання;
- у разі використання в необхідних випадках словосполучення "відповідальність, передбачена законом", підкреслюється обов'язок нести юридичну відповідальність на підставі закону як акта органу законодавчої влади (чи всього народу), що регулює найбільш важливі суспільні відносини та має вищу юридичну силу;

• у разі конструювання перерахувань видів юридичної відповідальності доцільніше вживати слова "та/або";

• слід дотримуватися меж нормотворчої конкретизації. Слушно щодо цього зазначає К.В. Ніколіна: "Будь-яка процедура вибудовує межі, в яких має діяти суб'єкт. У такому контексті вона виступає, з одного боку, засобом прогнозування його дій, а з іншого, обмежує вияви свавілля" [3, с. 92];

• небажаними є посилання до актів, які ще не прийняті, тощо.

Основні параметри та умови формулювання належних нормативно-правових моделей процедури (які містяться в процедурних нормах права) можна назвати такі:

- виникнення матеріальних і процедурних норм має бути синхронним;
- в ідеалі процедурні норми мають бути тієї ж юридичної сили, що й матеріальні;
- матеріальні та процедурні норми зі змістовної точки зору мають бути узгоджені;
- процедурні норми слід за можливості розміщувати в тих самих нормативних актах, у яких містяться матеріальні норми, на реалізацію яких процедурні норми спрямовані;
- процедурні норми не повинні торкатися змістовного боку матеріальних норм, а тим більше суперечити їм;
- правова процедура має забезпечувати необхідний для досягнення правового результату ступінь деталізації і водночас бути раціональним;
- процедурні норми мають бути правовими, конституційними, законними, демократичними, доступними, послідовними, визначеними, передбачуваними тощо;
- процедурні норми не повинні бути бюрократичними;
- правові процедури повинні в разі можливості мати властивості багатоваріантності та диспозитивності;
- процедура потребує засобів забезпечення: юридичних, матеріальних, організаційних тощо.

Акцентуємо увагу на деяких аспектах зазначеної проблематики. Ефективність реалізації законів зумовлюється ступенем повноти і визначеності норм права, у яких вони закріплені. Невизначеність та неповнота формулювання норм права, які закріплюють права й обов'язки людини та громадянина, може призвести і нерідко призводить до зловживань з боку суб'єктів застосування норм права: зміст прав громадянина може інтерпретуватися ними обмежено, а зміст обов'язків – розширено, тобто у своїх власних чи інших інтересах.

Неповнота і невизначеність прав людини і громадянина може виявитися в такому закріпленні за суб'єктами прав, які вони практично не зможуть реалізувати. У зв'язку з вищезазначеним, з метою формулювання повних і визначених юридичних конструкцій норм права, необхідно обов'язково закріплювати порядок реалізації матеріальних норм права, які не можуть бути втілені у життя без встановленої в законодавстві процедури їхньої реалізації. Великою мірою може сприяти вирішенню зазначеного питання розробка концепцій законів. При цьому процедурні норми мають бути доступними для суб'єктів їхньої реалізації. І тут важливе значення має закріплення оптимального ступеня конкретизації процедурних норм. Адже як недостатній ступінь регламентації чи взагалі її відсутність, так і зарегаментованість суспільних відносин, можуть призвести до негативних наслідків: фактичної неможливості втілення у життя прав і свобод громадян, уповільнення роботи уповноважених органів державної влади тощо. Щодо можливостей громадян при реалізації норм права, то слід

прагнути переважно до застосування диспозитивного методу в регламентації їхньої поведінки, а щодо органів державної влади – до переважного застосування імперативного методу (у розумних межах). У зв'язку із цим варто враховувати різницю у використанні прав суб'єктами приватного і публічного права. Для громадян та інших учасників відносин громадянського суспільства суб'єктивні права є способом виразу та охорони їхніх інтересів, і вони використовують чи не використовують можливості, закладені у цих правах, відповідно до своїх бажань та інтересів. Особливість використання права державними органами та посадовими особами в тому, що для досягнення поставленої перед ними в законі цілі вони зобов'язані використовувати надані їм права. Також норми права, у тому числі ті, що регулюють права, свободи та обов'язки людини і громадянина, обов'язково мають чітко передбачати санкції у разі порушення суб'єктами закріплених у законах правил поведінки та врегулювати процедуру застосування цих санкцій.

Суперечливим є питання щодо доцільності використання посилань у законах до норм у правових актах, які ще не прийняті. З одного боку, небажаними є посилання до неприйнятих актів, адже це унеможливорює чи утруднює застосування цих норм, оскільки призводить до неповноти закріплення норм права. З іншого боку, слід враховувати, що без правових підстав орган законодавчої влади та органи, які здійснюють підзаконну нормотворчість, не мають права видати відповідні нормативні акти. Важливе значення для вирішення цієї проблеми конструювання законів має набути ефективна реалізація норми, сформульованої у ч. 8 ст. 90 Регламенту Верховної Ради України [15]. Щодо підзаконних актів, то оптимальним варіантом є визначення в законах чітких термінів прийняття підзаконних актів органами виконавчої влади на підставі і з метою реалізації закону, що здебільшого і робить законодавець, та їхня своєчасна реалізація виконавчою владою.

У зв'язку із вищезазначеним актуальним є практичне вирішення проблем меж функціонування органів влади, наявності яких призводить до проблем при застосуванні правил і засобів створення і систематизації законів для конструювання зв'язків між законами і підзаконними нормативними актами. З одного боку, законодавцю слід дотримуватися меж нормотворчої конкретизації, не втручатися у сферу діяльності органів виконавчої влади, і водночас не можна перетворювати бланкетну норму права, закріплену в законі, на засіб делегування законодавчих повноважень парламентом іншим суб'єктам. У такому разі приписи підзаконних нормативних актів можуть вихолостити положення законів.

При дослідженні проблематики формулювання та реалізації процедурних норм виникає запитання про те, чи входить до процесу реалізації правових норм досягнення певних соціальних результатів. У зв'язку із цим, слушним є твердження О.В. Фатхутдінової про те, що "юридична процедура характеризується як система, що: має на меті досягнення правового результату..." [5, с. 7].

Очевидно, що цілплу реалізації норм права є максимально повне втілення у життя вимог та можливостей, які передбачені в нормах права. Адже без втілення норм права у життя вони втрачають своє соціальне призначення. Тому суб'єкта реалізації норм права мають цікавити не лише дії, передбачені в законі, а й певний соціальний результат. Якщо необхідність досягнення певного результату сформульована як правова вимога в нормах права, то без цього реалізацію норм права не можна визнати такою, що відбулася.

Висновки. Узагальнюючи питання основних техніко-юридичні вимог до формулювання нормативно-правових моделей процедури в законах, доцільно наголосити на необхідності дотримання ряду вимог при конструюванні майже будь-яких нормативно-правових моделей у законах, у тому числі, і моделей процедур, що стосуються стану соціального середовища, рівня розвитку правової системи, системи права та системи законодавства; їхнього змістовного та функціонального зв'язку не лише з наявними, але й з передбачуваними моделями; узгодження моделей процедур, які використовуються у внутрішньодержавному та міжнародному праві; недоцільності відтворень (дублювання) у законах правових приписів Конституції України (вони мають бути засобом конкретизації правових норм, передбачених Конституцією України); логічної послідовності опису суспільних відносин чи їхніх елементів, лаконічності і водночас повноти; визначеності, простоти, оптимальної конкретизації, збалансованості дозволів, заборон та зобов'язань. Модель норми права має визначати: суб'єкт, об'єкт, зміст (права та обов'язки суб'єктів), умови встановлення, зміни та припинення правових відносин, відповідальність за порушення правил поведінки, процедурно-правовий механізм реалізації закону.

Автор пропонує здійснювати за допомогою правил і засобів законодавчої техніки конструювання зв'язків між нормами права при розробці законів, які торкаються: приписів про наявність юридичної відповідальності; створення зв'язку норм, що конструюються, з наявними та передбачуваними конструкціями норм права; конструювання матеріальних і процедурних норм права; доцільності, способів і меж закріплення в статтях законів норм права; меж нормотворчої конкретизації; недоцільності дублювання норм права, які сформульовані в Конституції України у законах.

Основні техніко-юридичні вимоги до формулювання нормативно-правових моделей процедури в законах такі: виникнення матеріальних і процедурних норм має бути синхронним; зазвичай процедурні норми мають бути тієї ж юридичної сили, що й матеріальні; матеріальні та процедурні норми зі змістовної точки зору повинні бути узгоджені; процедурні норми слід за можливості розміщувати в тих самих нормативних актах, у яких містяться матеріальні норми, на реалізацію яких процедурні норми спрямовані; процедурні норми не повинні торкатися змістовного боку матеріальних норм, не суперечити їм; процедурні норми повинні бути правовими, конституційними, законними, демократичними, доступними, послідовними, визначеними, передбачуваними тощо; правова процедура має забезпечувати необхідний для досягнення правового результату ступінь деталізації і водночас бути раціональним; процедурні норми не повинні бути бюрократичними; правові процедури повинні за можливості мати властивості багатоваріантності та диспозитивності; процедура потребує засобів забезпечення: юридичних, матеріальних, організаційних тощо.

Загалом проблемою у сфері застосування правил і засобів законодавчої техніки є потреба формування і реалізації загальносистемного підходу до застосування правил і засобів створення та систематизації законів. Адже при закріпленні законодавцем юридичних конструкцій норм права, у тому числі, нормативно-правових моделей процедури у законах, нерідко відсутній єдиний підхід, що негативно впливає на рівень захисту прав і свобод людини та громадянина. Подальші дослідження у сфері цієї проблематики полягають у продовженні вивчення конкретних техніко-юридичних вимог до фор-

мулювання нормативно-правових моделей процедури в законах та питання їхнього запровадження у життя.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 р., № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30. Ст. 141.
2. Басов А.В. До питання про визначення поняття "юридична процедура" // Вісн. Академії митної служби України. Серія "Право", 2011. № 2. С. 17–22.
3. Ніколіна К.В. Сутність і зміст юридичної процедури як самостійної категорії права: еволюція поглядів // Соціологія права, 2021. Вип. 2(37). С. 91–99.
4. Середя О.О. Правова процедура: теоретико-правові засади та практичні виміри : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького Нац. академії наук України, 2009. 23 с.
5. Фатхутдінова О.В. Теоретико-правові проблеми юридичного процесу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К. : Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2000. 16 с.
6. Дідич Т.О. Нормопроекування: питання теорії та методології : монографія. К. : вид-во Європейського ун-ту, 2010. 160 с.
7. Ковальський В.С., Козінцев І.П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади. К. : Юрінком Інтер, 2005. 192 с.
8. Косович В.М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти : монографія. Львів : Львів. нац. ун-т імені Івана Франка, 2015. 568 с.
9. Мельник А.А. Якість закону: теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К. : Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2018. 18 с.
10. Наставний Б.Е. Поняття та різновиди помилок у використанні законодавчої техніки: теоретико-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2019. 17 с.
11. Риндюк В.І. Проблеми законодавчої техніки в Україні: теорія та практика : монографія / Відп. ред. О.І. Ющик. К. : Юридична думка, 2012. 272 с.
12. Ришелюк А.М. Законотворчий процес в Україні : навч. посіб. К. : вид-во НАДУ, 2004.
13. Шутак І.Д., Оніщук І.І. Юридична техніка : навч. пос. для вищих навч. закладів. Ів.-Фр. : Коло, 2013. 496 с.
14. Щербина В.С. Засоби законодавчої техніки: теоретико-правові аспекти формування та вдосконалення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К. : Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2019. 16 с.
15. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10.02.2010 р., № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України, 2010. № 14-15, 16-17. Ст. 133.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy, Osnovnyi Zakon Ukrainy [Constitution of Ukraine, The Basic Law of Ukraine] № 254 к/96-ВР (28.06.1996 r.). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine], № 30, st. 141 (in Ukrainian).
2. Basov, A.V. (2011). Do pytannia pro vyznachennia poniattia "iurydychna protsedura" [To the question of definition of the term "legal procedure"] // Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Seriya "Pravo" [Bulletin of the Academy of Customs Service of Ukraine. Series "Law"], № 2, 17-22 (in Ukrainian).
3. Nikolina, K.V. (2021). Sutnist i zmist yurydychnoi protsedury yak samostiinoi katehoriї prava: evoliutsiia pohliadiv [The essence and content of the legal procedure as a self-category of law: evolution of views].

Sotsiologiia prava [Sociology of law], (2 (37)), 91-99. doi: <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2021-2.14> (in Ukrainian).

4. Sereda, O.O. (2009). Pravova protsedura: teoretyko-pravovi zasady ta praktichni vymiry [Legal procedure: Theoretical and legal principles and practical dimensions]. [avtoreferat dysertatsii kand. yuryd. nauk]. Instytut derzhavy i prava imeni V.M. Koretskoho Natsionalnoi Akademii Nauk Ukrainy [V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Ukrainian Academy of Sciences]. Kyiv (in Ukrainian).
5. Fatkhutdinova, O.V. (2000). Teoretyko-pravovi problemy yurydychnoho protsesu [Theoretically-legal problems of the juridical process]. [avtoreferat dysertatsii kand. yuryd. nauk]. Kyivskiy natsional'nyi universytet imeni Tarasa Shevchenka [Taras Shevchenko National University of Kyiv], Kyiv (in Ukrainian).
6. Didych, T.O. (2010). Normoproektuvannia: pytannia teorii ta metodolohii [Normodesigning: Questions of theory and methodology]: monohrafiia. K. Vydavnytstvo Yevropeiskoho universytetu (in Ukrainian).
7. Kovalskyi, V.S., Kozintsev, I.P. (2005). Pravotvorchist: teoretychni ta lohichni zasady [The Law-making: Theoretical and logical principles]. K.: Yurinkom Inter (in Ukrainian).
8. Kosovych, V.M. (2015). Udoshkonalennia normatyvno-pravovykh aktiv Ukrainy: tekhniko-tekhnolohichni aspekty [Improvement of normative-legal acts of Ukraine: Technical-technological aspects]: monohrafiia. Lviv : Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka (in Ukrainian).
9. Melnyk, A.A. (2018). Yakist zakonu: teoretyko-metodolohichniy ta tekhniko-yurydychnyi aspekty [The quality of the law: Theoretical-methodological and technical-legal aspects]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. K.: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka [Taras Shevchenko National University of Kyiv], Kyiv (in Ukrainian).
10. Nastavnyi, B. E. (2019). Poniattia ta riznovydy pomylok u vykorystanni zakonodavchoi tekhniki: teoretyko-pravove doslidzhennia [Concepts and varieties of mistakes in the use of legislative techniques: Theoretical and legal research]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. K.: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka [Taras Shevchenko National University of Kyiv], Kyiv (in Ukrainian).
11. Ryndiuk, V.I. (2012). Problemy zakonodavchoi tekhniki v Ukraini: teoriia ta praktika [Problems of legislative technique in Ukraine: Theory and practice]: Monohrafiia / Vidp. red. Yushchik O. I. K.: Vyd-vo "Iurydychna dumka" (in Ukrainian).
12. Rysheliuk, A.M. (2004). Zakonotvorchyi protses v Ukraini [Legislative process in Ukraine]: navch. posibnyk. K.: Vyd-vo NADU (in Ukrainian).
13. Shutak, I.D., Onishchuk, I.I. (2013) Yurydychna tekhnika [Legal technique]: navch. pos. dla vyshchykh navch. zakladiv. Iv.-Fr.: "Kolo" (in Ukrainian).
14. Shcherbyna, V.S. (2019). Zasoby zakonodavchoi tekhniki: teoretyko-pravovi aspekty formuvannia ta vdoshkonalennia [Means of legislative technique: Theoretical and legal aspects of formation and improvement]: Avtoref. dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. K.: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka [Taras Shevchenko National University of Kyiv], Kyiv (in Ukrainian).
15. Pro Rehlament Verkhovnoi Rady Ukrainy, Zakon Ukrainy [On the Regulations of the Verkhovna Rada of Ukraine, Law of Ukraine] № 1861-VI (2010). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine], № 14-15, 16-17. St. 133 (in Ukrainian).

Received: 10.10.22

Revised: 21.10.22

Accepted: 31.10.22

Zh. Dzeiko, Dr. Sc. (Law), Assoc. Prof., Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

BASIC TECHNICAL AND LEGAL REQUIREMENTS FOR THE FORMULATION OF LEGAL AND REGULATORY MODELS OF THE PROCEDURE IN THE LAWS

The purpose of this article is a theoretical and legal study of the problem of formulation of legal and regulatory models of procedure in the process of making laws in the context of application of rules and means of legislative technique, which will help to improve realization of rights, freedoms and duties of participants of legal relations. This research is based on philosophical worldview, general scientific and special methods of scientific knowledge. The use of such basic philosophical worldview methods as dialectical, idealistic, material and metaphysical helped to study technical and legal requirements for formulation of normative and legal models of procedure in laws through the prism of the rule of law, effective realization of human and civil rights and freedoms. Among the basic scientific methods of studying this problem can be called: Logical, axiologic, system-structural, system-functional, modeling, forecasting, etc. In this article special methods such as special-legal, comparative law studies and others were applied. Results of the study: As a result of the study, the basic technical and legal requirements to the formulation of legal and regulatory models of the procedure in the process of drafting laws were proposed and disclosed. The main parameters and conditions for the formulation of appropriate legal and regulatory models of procedure are analyzed, among which are the following: The emergence of material and procedural norms should be synchronous; ideally, the procedural norms should be of the same legal force as the material ones; material and procedural rules should be agreed in terms of content; procedural rules should be placed in the same normative acts, which contain material rules, which aim at the implementation of procedural rules; procedural rules should not be applied to the substantive side of material rules, especially to them; procedural rules should be legal, constitutional, legal, democratic, accessible, consistent, defined, predictable, etc.; the legal procedure should provide the degree of detail necessary to achieve the legal result and at the same time be rational; procedural rules should not be bureaucratic; legal procedures should, if possible, have the properties of multivariance and dispositibility; the procedure requires means of providing: legal, material, organizational, etc. The general conclusion is drawn that in the sphere of application of rules and means of legislative technique, including those concerning formulation of legal and regulatory models of procedure in laws, there is a need to form and implement a general systemic approach to application of rules and means of creation and systematization of laws.

Keywords: Law, legislative technique, means and rules of legislative technique, legal procedure, rules of law, procedural rules of law.